

Oponentský posudek disertační práce

Autor/ka: Mgr. J. Černá

Název: *Valerius Maximus a exemplum*

Rok: 2014

Počet stran: 172

Volba tématu, originalita, přínos práce: Dílo Valeria Maxima, *Facta et dicta memorabilia*, jemuž je tato disertační práce zasvěcena, se řadí k poměrně málo známým a v odborné literatuře dlouho opomíjeným spisům, přestože ve středověku patřil k nejčtenějším antickým textům. Až do nedávna byl považován pouze za praktickou příručku určenou adeptům rétoriky, jež nemá valnou literární hodnotu a nestojí tedy za velkou pozornost. Teprve v posledních desetiletích se tento pohled začal měnit a pojednání Valeria Maxima se těší většímu badatelskému zájmu. V prostředí české klasické filologie se tomuto textu zatím nikdo nevěnoval, takže disertační práce J. Černé představuje první systematické pojednání na toto téma v českém kontextu, které zásadním způsobem rozšiřuje povědomí o tomto autorovi a jeho díle. Deklarovaným cílem práce je na základě celkové textové analýzy odpovědět na otázku, za jakým účelem vlastně Valeriovo dílo vzniklo a zda jde spíše o praktickou rétorickou příručku, jak soudí většina badatelů, nebo jde o spis s většími literárními ambicemi, který sloužil jako názorný kurz praktické etiky. Vzhledem k tomu, že se jedná o nepříliš frekvencované a v českém kontextu nové téma, jsou originalita a přínos navrhované disertační práce nesporné.

Metodologická východiska a struktura práce. Práce je přehledně rozčleněna do šesti hlavních kapitol, v nichž autorka postupně podává přehled o stavu dosavadního bádání, zabývá se teorií intertextuality jako teoretického východiska své práce, pokouší se definovat exemplum a vymezit jeho různé typy, představuje Valeriův spis *Facta et dicta memorabilia* a zařazuje ho do širšího literárně historického kontextu a nakonec analyzuje vybraná exempla a demonstruje na nich způsob, jak římský autor s tímto literárním útvarem pracuje. Jako metodologické východisko zvolila doktorandka teorii intertextuality, kterou se snaží aplikovat právě na zkoumání exempla jako specifického literárního útvaru. A to navzdory tomu, že základním znakem exempla je paradoxně právě jeho vyvázanost z původního kontextu a důsledná neutralizace jeho intertextuálních vazeb, jež mu dodává všeobecnou platnost a zvyšuje jeho exemplární hodnotu. Autorka však chápe intertextualitu v širším smyslu jako „implicitní text“, který představuje určitou formou kolektivní a kulturní paměti (opírá se při tom především o koncepci německé badatelky R. Lachmann a egyptologa a kulturního antropologa J. Assmanna). V tomto širším smyslu lze chápat římské exemplum jako „textualizaci“ etické paměti (*mos maiorum*) tvořící součást římské národní identity. Z hlediska praktické analýzy Valeriových exemplů se však jako mnohem nosnější jeví třetí kapitola práce, v níž autorka definuje exemplum jako specifický antický rétorický prostředek sloužící k oživení řečnického projevu, zabývá jeho pojetím v římské rétorické teorii, která ho řadila k figurám na principu analogie (*Rhetorica ad Herennium*, Cicero, Quintilianus), a rozebírá moderní přístupy snažící se definovat exemplum a jeho různé typy. Zde zdůrazňuje dva základní aspekty, které jsou pro konstrukci exempla určující, a to je jeho „evokační síla“ daného příběhu nebo výroku a jeho „exemplární potenciál“. Tím si doktorandka vytváří základní teoretické a terminologické východisko pro analýzu Valeriových sbírek.

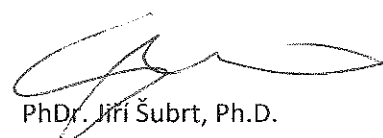
Zvláštní pozornost pak věnuje struktuře spisu *Facta et dicta memorabilia* a uspořádání exemplů do vyšších tematických celků v rámci této sbírky. Po důkladném rozboru kompozice jednotlivých knih dochází k závěru, že přestože uspořádání, zvláště v posledních knihách, není vždy důsledné, má Valeriovo dílo jako celek určitou logickou architekturu a autor se snaží, více či méně zdařile, vytvořit iluzi určité kontinuity (srovnání s Ovidiovou koncepcí *perpetuum carmen* mi však připadá poněkud přehnané). V rozporu se staršími představami se tedy podle doktorandky rozhodně nejedná o neuspořádaný soubor porůznu posbíraného materiálu, naopak autor tohoto díla vykazuje vyšší literární ambice, než bychom u díla tohoto druhu čekali. Tuto snahu o určitou kompoziční homogenitu však autorka nepovažuje za doklad toho, že by sbírka byla určena primárně k morálnímu poučení. Na analýze vybraných exemplů v páté kapitole pak doktorandka demonstruje formální strukturu a specifika jednotlivých typů Valeriových exemplů a snaží se na konkrétních příkladech doložit, jakým způsobem autor upravuje podání exemplární látky, aby dosáhl kýženého záměru. Poukazuje přitom na to, jak zásadně se může vyznění v zadání stejného exemplu změnit podle účinku, kterého chce autor dosáhnout, a dokládá tím mimo jiné svou hlavní tezi, že sbírka je přes nepokryté literární ambice jejího autora určena primárně pro praktické rétorické účely.

Práce s prameny, interpretace textu. Doktorandka ve své práci prokázala více než dostatečně schopnost práce s originálními antickými prameny, a to jak se samotným textem *Dicta et facta memorabilia*, který je předmětem její analýzy, tak i s dalšími prameny, především s teoretickými řečnickými spisy zabývajícími se exemplum jako jednou z rétorických figur. Schopnost vlastní interpretace pasáží z antických textů je dobře patrná například při výkladu pojmů *auctoritas* a *casus* a jejich vzájemného vymezení u Cicerona, kdy se autorka staví kriticky k názoru některých badatelů a přichází s vlastní teorií, jak tyto pojmy interpretovat (na straně 54). Podobně je tomu i při výkladu etymologie a sémantickém vymezení výrazu *exemplum*.

Forma a jazykové zpracování. Po formální i jazykové stránce práce odpovídá nárokům, které jsou na odborné texty tohoto druhu kladeny. Doktorandka prokázala schopnost pracovat s odbornou terminologií a aplikovat ji na konkrétní jazykový materiál, zároveň se vyjadřuje nejen fundovaným, ale také kultivovaným a čtivým způsobem, který může oslovit i nezasvěceného čtenáře. Práce nepostrádá žádnou z náležitostí odborného textu, disponuje obsáhlým poznámkovým aparátem a rozsáhlou bibliografií, která svědčí o odpovídající orientaci v odborné zahraniční literatuře.

Celkové hodnocení. Práce J. Černé je věnována nepříliš frekventovanému, přitom však originálnímu a zajímavému tématu a představuje důležitý příspěvek k bádání o díle Valeria Maxima. Její hlavní význam spatřuji v tom, že v českém prostředí prezentuje v souhrnné a přehledné podobě výsledky mezinárodního bádání o tomto dříve spíše opomíjeném textu a uvádí ho do širšího povědomí českého odborného publika. Práce sama je na vysoké odborné úrovni, vychází z jasných teoretických východisek a dochází k jednoznačným závěrům. Podle mého mínění tak splňuje všechny požadavky kladené na doktorskou disertační práci a doporučuji ji proto k obhajobě.

Brno, 8.5.2014

PhDr. Jiri Šubrt, Ph.D.